

Polacy o demokracji

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2017 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Prawie od początku lat 90. monitorujemy kondycję demokracji w naszym kraju, a także to, jakie ma ona umocowanie w postawach obywateli. W ostatnim czasie dużo mówi się o narastającym kryzysie demokracji liberalnej (jako zjawisku szerszym, charakterystycznym nie tylko dla Polski), którego źródeł upatruje się m.in. w tym, że demokracja przestaje być dobrem tak cenionym i pożądanym jak wcześniej. To z kolei może wynikać z różnych czynników, np. z tego, że spowszedniała i zaczęła być postrzegana, zwłaszcza przez ludzi niemających styczności z innym porządkiem społeczno-politycznym, jako coś zastanego i oczywistego, a także z faktu, że w jej ramach nie udało się wypracować skutecznego rozwiązania niektórych istotnych problemów społecznych, np. nierówności ekonomicznych. Czy ta tendencja zaznacza się w jakiś sposób w wynikach badań – w tym, jak Polacy oceniają funkcjonowanie demokracji w naszym kraju i jak są wobec niej nastawieni?

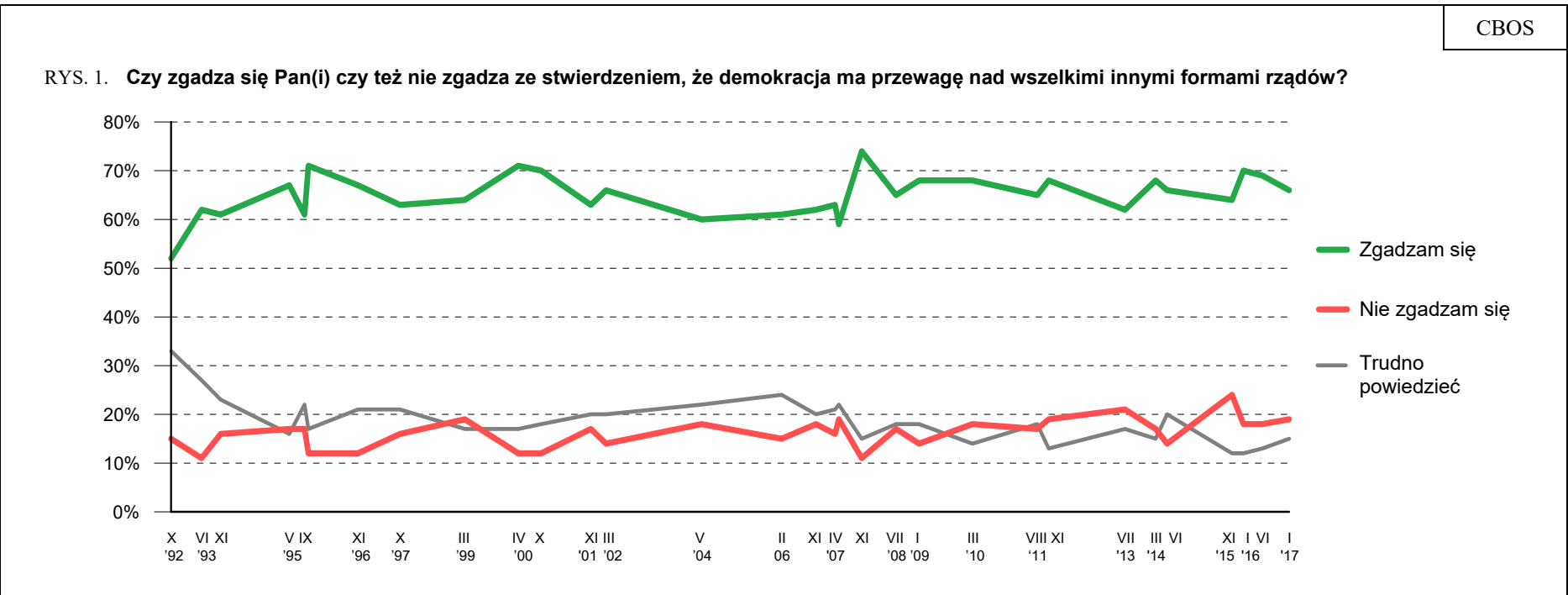
POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

Aprobatę demokracji wyrażającą się w stwierdzeniu, że ma ona przewagę nad innymi formami rządów, deklaruje dwie trzecie Polaków (66%), natomiast przeciwnego zdania jest niespełna jedna piąta (19%)¹. Wprawdzie od ubiegłego roku minimalnie ubyło badanych dostrzegających przewagę demokracji nad innymi rozwiązaniami politycznymi, jednak – ogólnie rzecz biorąc – można powiedzieć, że postawa prodemokratyczna jest mocno zakorzeniona, a pojawiające się wahania opinii, które obserwujemy w ostatnim ćwierćwieczu w reakcji na różnego rodzaju wydarzenia, np. wybory parlamentarne, są stosunkowo niewielkie.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (320) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganą komputerowo (CAPI) w dniach 7–15 stycznia 2017 roku na liczącej 1045 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																										
	1992	1993	1995	1997	1999	2000		2001	2002	2004	2006		2007			2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015	2016		2017
	X	VI	V	X	III	IV	X	XI	III	V	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I
	w procentach																										
Zgadzam się	52	62	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68	65	68	62	68	66	64	70	69	66
Nie zgadzam się	15	11	17	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18	17	19	21	17	14	24	18	18	19
Trudno powiedzieć	33	27	16	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14	18	13	17	15	20	12	12	13	15

We wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych przeważa przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami rządów. Można zauważyć, że w pewnym stopniu sprzyjają mu wyższe wykształcenie respondentów, zamieszkiwanie w największych aglomeracjach i wysokie dochody przypadające na osobę w gospodarstwie domowym, natomiast nieco rzadziej niż inni zgadzają się z tym stwierdzeniem badani mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe i uzyskujący najniższe dochody *per capita*. Poglądy polityczne (na osi lewica – prawica) nie różnicują stosunku do demokracji, można jednak zauważyć pewien wpływ preferencji partyjnych w tym wymiarze. Najbardziej prodemokratyczni są potencjalni wyborcy Nowoczesnej, najmniej zaś zwolennicy ugrupowania Kukiz'15, choć również wśród nich przeważa pogląd, że demokracja jest najlepszą formą rządów. W elektoratach Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej opinie na ten temat są porównywalne.

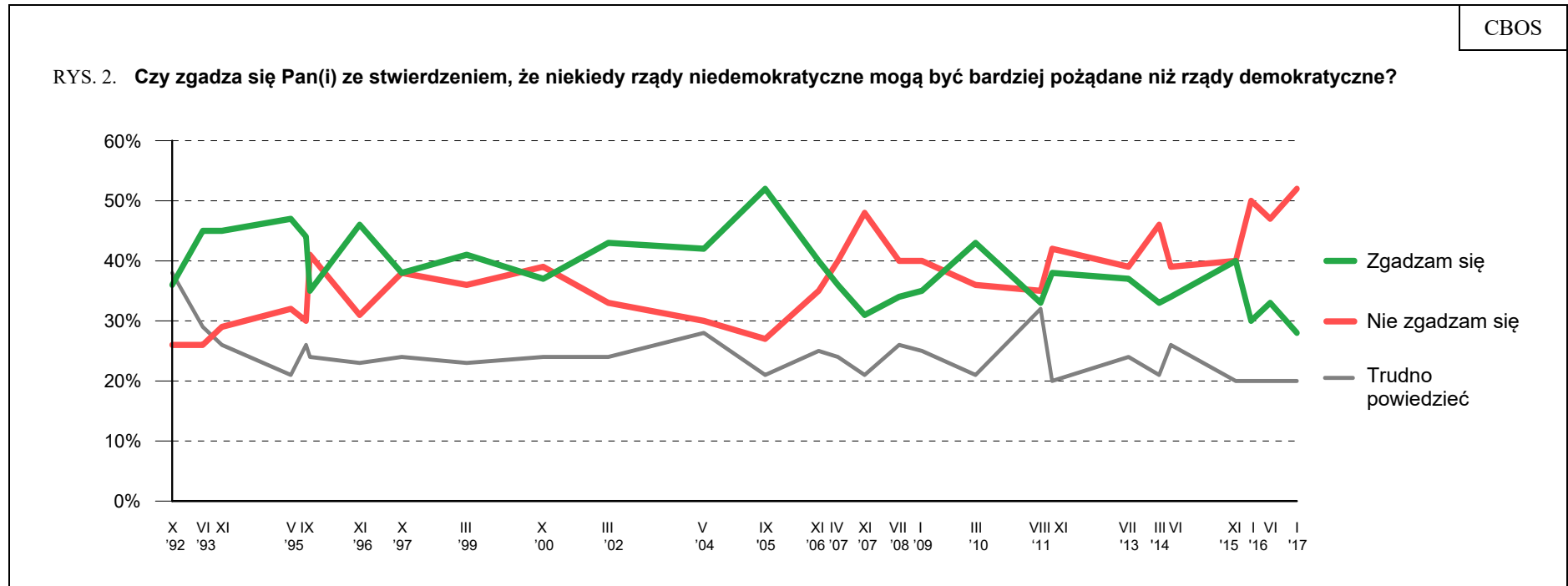
Tabela 2

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Nowoczesna	78	20	2
PiS	72	15	14
PO	74	17	9
Kukiz'15	65	30	5
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	65	15	20
Niezamierzający głosować	49	22	29

Stosunek do rządów niedemokratycznych jest i – odkąd go badamy – był bardziej zróżnicowany niż nastawienie Polaków do demokracji. Ze stwierdzeniem, że w niektórych sytuacjach są one bardziej pożądane niż rządy demokratyczne, zgadza się obecnie ponad jedna czwarta badanych (28%), a ponad połowa (52%) jest przeciwnego zdania. Zauważalny wzrost krytycyzmu wobec niedemokratycznych rozwiązań politycznych nastąpił po ostatnich wyborach parlamentarnych i uwidocznił się w ubiegłorocznych sondażach. W tym roku jego poziom jest nie tylko wyższy niż w roku 2016, ale również najwyższy z dotychczas zarejestrowanych, tj. od 1992 roku.

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskaźniki respondentów według terminów badań																															
	1992		1993			1995			1996		1997	1999	2000	2002	2004	2005	2006		2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015	2016		2017
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I				
	w procentach																															
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34	35	43	33	38	37	33	34	40	30	33	28				
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40	40	36	35	42	39	46	39	40	50	47	52				
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26	25	21	32	20	24	21	26	20	20	20	20				

Najbardziej krytyczni wobec rządów niedemokratycznych są ankietowani z największych aglomeracji miejskich, najlepiej wykształceni, uzyskujący najwyższe dochody *per capita*, z kolei minimalnie częściej niż inni o ich wyższości nad demokracją mówią najmłodszy badani. Rozwiązania niedemokratyczne budzą nieco mniejszy sprzeciw wśród osób identyfikujących się z prawicą niż tych, które utożsamiają się z politycznym centrum czy lewicą. W elektoratach partyjnych najczęściej dopuszczają je zwolennicy ugrupowania Pawła Kukiza, relatywnie rzadko potencjalni wyborcy PO, a najrzadziej – sympatycy Nowoczesnej.

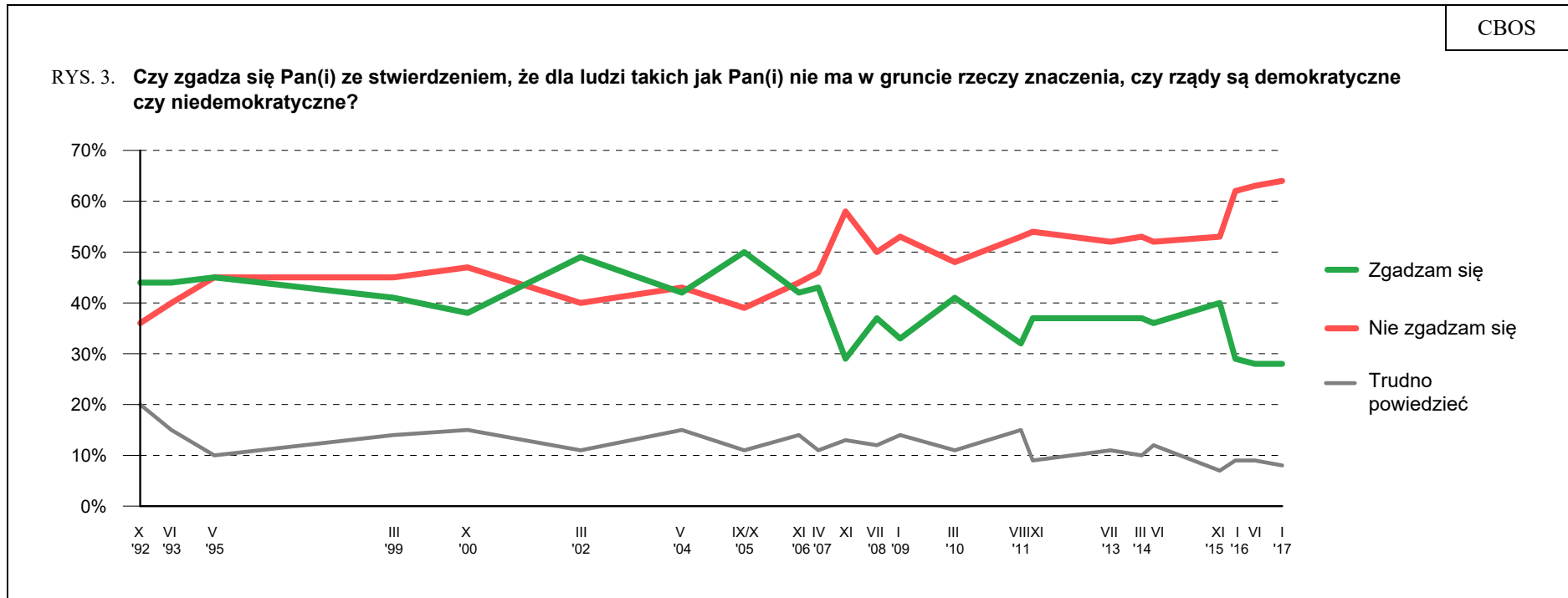
Tabela 4

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kukiz'15	40	48	12
PiS	31	48	21
PO	20	66	14
Nowoczesna	13	83	3
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	31	47	23
Niezamierzający głosować	28	38	34

Od ubiegłego roku utrzymuje się najniższy w historii naszych badań poziom alienacji politycznej. Odsetek Polaków twierdzących, że nie ma dla nich znaczenia, czy rządy w kraju są demokratyczne czy niedemokratyczne, obejmuje ponad jedną czwartą ogółu dorosłych (28%), natomiast niemal dwóm trzecim (64%) nie jest to obojętne. Zauważalny spadek obojętności wobec typu rządów nastąpił w Polsce po ostatnich wyborach parlamentarnych.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																						
	1992	1993	1995	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015	2016		2017
	X	VI	V	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I
	w procentach																						
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33	41	32	37	37	37	36	40	29	28	28
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53	48	53	54	52	53	52	53	62	63	64
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14	11	15	9	11	10	12	7	9	9	8

Alienacja polityczna częściej charakteryzuje osoby mające wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe oraz mieszkańców małych miast. Z kolei relatywnie dużą identyfikacją z systemem politycznym wyróżniają się badani z wyższym wykształceniem, respondenci z gospodarstw domowych o najwyższych dochodach *per capita*, mieszkańcy największych aglomeracji i najmłodszy ankietowani. Obojętność wobec typu rządów najczęściej wyrażają osoby, które nie są zainteresowane udziałem w hipotetycznych wyborach parlamentarnych. Na tle analizowanych elektoratów alienacja polityczna dotyczy w największym stopniu wyborców PiS, natomiast w najmniejszym – zwolenników Nowoczesnej.

Tabela 6

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	31	63	6
Kukiz'15	19	79	2
PO	16	78	6
Nowoczesna	8	92	0
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	33	54	14
Niezamierzający głosować	39	46	14

OCENA DEMOKRACJI

Działanie demokracji w Polsce budzi wiele zastrzeżeń. Jej funkcjonowanie w naszym kraju negatywnie ocenia ponad połowa badanych (52%), a pozytywnie – dwie piąte (39%). Rozkład opinii na ten temat jest zbliżony do zarejestrowanego na początku i w połowie ubiegłego roku. Odkąd poddajemy ocenie funkcjonowanie demokracji w Polsce, czyli od 1993 roku, częściej spotyka się ono z krytyką niż aprobatą. W ubiegłej dekadzie (do wyborów parlamentarnych w 2007 roku) we wszystkich pomiarach respondenci niezadowoleni z demokratycznej praktyki przeważali nad zadowolonymi. Tuż po wyborach w 2007 roku oceny się poprawiły, ale na krótko. W roku wyborczym 2011 opinie o jakości demokracji w naszym kraju były niemal równo podzielone. Po ostatnich wyborach parlamentarnych przewagę uzyskali respondenci rozczarowani funkcjonowaniem demokracji w Polsce – przewaga ta utrzymywała się przez cały rok 2016.

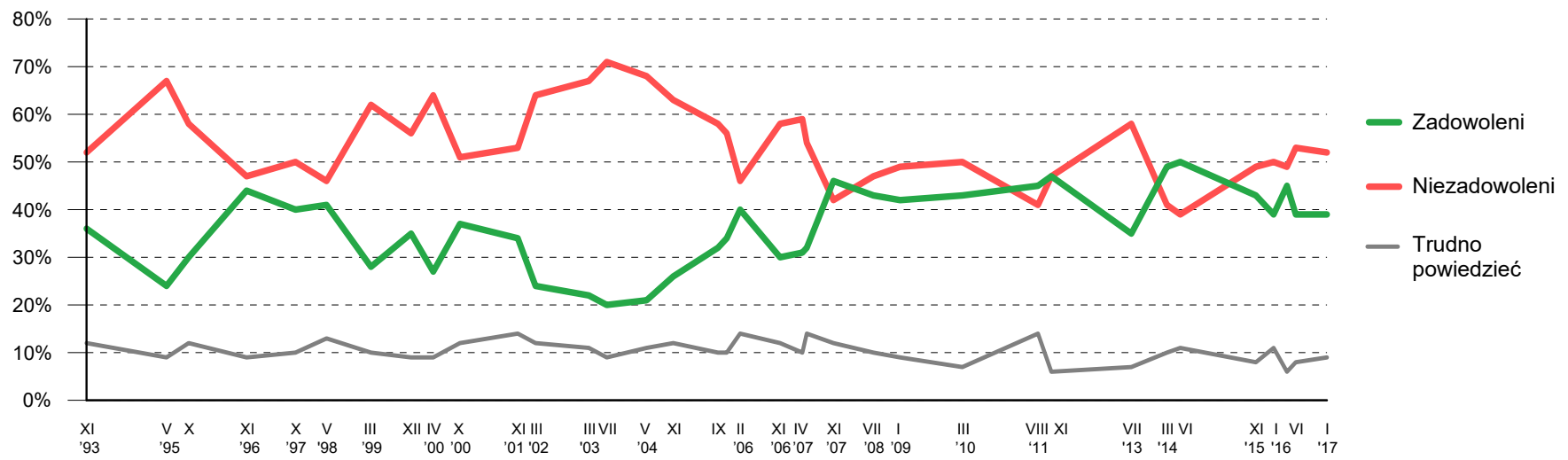
Tabela 7

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																						
	1993	1995		1996	1997	1998	1999		2000		2001	2002	2003		2004		2005		2006		2007		
	XI	V	X	XI	X	V	III	XII	IV	X	XI	III	III	VII	V	XI	IX/X	XI	II	XI	IV	V	XI
	w procentach																						
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12

Tabela 7 (cd.)

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań													
	2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015		2016			2017
	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	IV	XI	I	IV	VI	I
w procentach														
Zadowoleni	43	42	43	45	47	35	49	50	47	43	39	45	39	39
Niezadowoleni	47	49	50	41	47	58	41	39	44	49	50	49	53	52
Trudno powiedzieć	10	9	7	14	6	7	10	11	9	8	11	6	8	9

RYS. 4. Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce

Postrzeganie jakości demokracji jest najsilniej zdeterminowane przez preferencje partyjne respondentów i ich poglądy polityczne. Pozytywnie o funkcjonowaniu demokracji w Polsce wypowiada się trzy czwarte zwolenników PiS, natomiast negatywnie ocenia je ogromna większość wyborców Nowoczesnej i PO, a także ponad połowa sympatyków ruchu Kukiz'15. Do niezadowolonych zaliczają się na ogół respondenci o poglądach lewicowych i centrowych, a do zadowolonych – identyfikujący się z prawicą.

Tabela 8

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	zadowoleni	niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	76	18	6
Kukiz'15	33	60	7
PO	16	81	4
Nowoczesna	8	90	2
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	38	44	18
Niezamierzający głosować	30	56	14

Ponadto można zauważyć, że funkcjonowanie demokracji w Polsce jest relatywnie lepiej oceniane przez najmłodszych respondentów, mieszkańców wsi, badanych mających wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe oraz osoby uzyskujące niskie dochody *per capita*. Natomiast stosunkowo często niezadowoleni z działania demokracji w naszym kraju są respondenci mający od 45 do 54 lat, mieszkańcy średnich i dużych miast, zwłaszcza największych aglomeracji, deklarujący wyższe wykształcenie, uzyskujący najwyższe dochody *per capita*, źle oceniający własne warunki materialne.

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce przekłada się w pewnym stopniu na przekonanie o jej przewadze nad innymi formami rządów – częściej dostrzegają ją badani zadowoleni z demokratycznej praktyki, rzadziej zaś osoby nią rozczarowane. Ankietowani niezadowoleni z demokracji w naszym kraju nieco rzadziej niż zadowoleni z niej są obojętni wobec typu rządów. Postrzegana jakość demokracji w Polsce nie ma natomiast praktycznie żadnego wpływu na stosunek respondentów do rozwiązań niedemokratycznych – ani nie zwiększa, ani nie zmniejsza ich akceptacji.

Tabela 9

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że:	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce*	
	zadowoleni	niezadowoleni
	w procentach	
► demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów		
Zgadzam się	76	64
Nie zgadzam się	12	26
Trudno powiedzieć	12	10
► dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne		
Zgadzam się	31	25
Nie zgadzam się	63	70
Trudno powiedzieć	7	5
► niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne		
Zgadzam się	28	30
Nie zgadzam się	54	55
Trudno powiedzieć	18	16

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Zmiany polityczne, jakie nastąpiły w Polsce po ostatnich wyborach parlamentarnych, wpłynęły zauważalnie na stosunek Polaków do rządów demokratycznych i niedemokratycznych oraz na ogólną identyfikację z systemem politycznym. W ubiegłym roku obok wzrostu niezadowolenia ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju, obserwowaliśmy wzmożenie nastrojów prodemokratycznych: spadek poziomu alienacji politycznej, czyli obojętności wobec tego, jaki system obowiązuje w Polsce, bardziej krytyczny stosunek do rozwiązań niedemokratycznych i umocnienie się przekonania o wyższości demokracji nad innymi formami rządów. W ciągu ostatniego półrocza nie nastąpiły w tej dziedzinie duże zmiany. Tak jak sześć miesięcy temu, nadal ponad połowa Polaków wyraża niezadowolenie z funkcjonowania demokracji w naszym kraju, a dwie piąte jest przeciwnego zdania. Utrzymuje się najniższy w historii naszych badań poziom alienacji politycznej. Wprawdzie w tym czasie minimalnie ubyło badanych uważających demokrację za najlepszy sposób rządzenia, jednak zarazem umocnił się sprzeciw wobec rozwiązań niedemokratycznych – odsetek osób nastawionych do nich krytycznie jest najwyższy z dotychczas zarejestrowanych, a odsetek dopuszczających je rekordowo niski.

Opracował
Michał FELIKSIĄK